

Brussel, 30.9.2020
SWD(2020) 315 final

WERKDOCUMENT VAN DE DIENSTEN VAN DE COMMISSIE

**Verslag over de rechtsstaat 2020
Landenhoofdstuk over Luxemburg**

bij

**MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE
RAAD, HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ
VAN DE REGIO'S**

**Verslag over de rechtsstaat 2020
Situatie op het gebied van de rechtsstaat in de Europese Unie**

{COM(2020) 580 final} - {SWD(2020) 300 final} - {SWD(2020) 301 final} -
{SWD(2020) 302 final} - {SWD(2020) 303 final} - {SWD(2020) 304 final} -
{SWD(2020) 305 final} - {SWD(2020) 306 final} - {SWD(2020) 307 final} -
{SWD(2020) 308 final} - {SWD(2020) 309 final} - {SWD(2020) 310 final} -
{SWD(2020) 311 final} - {SWD(2020) 312 final} - {SWD(2020) 313 final} -
{SWD(2020) 314 final} - {SWD(2020) 316 final} - {SWD(2020) 317 final} -
{SWD(2020) 318 final} - {SWD(2020) 319 final} - {SWD(2020) 320 final} -
{SWD(2020) 321 final} - {SWD(2020) 322 final} - {SWD(2020) 323 final} -
{SWD(2020) 324 final} - {SWD(2020) 325 final} - {SWD(2020) 326 final}

SAMENVATTING

Het Luxemburgse rechtsstelsel wordt gekenmerkt door een gunstige perceptie van de rechterlijke onafhankelijkheid en geldt over het geheel genomen als efficiënt. In het parlement wordt momenteel gedebatteerd over een hervorming van de grondwet om de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht verder te versterken door ze in de grondwet te verankeren en een raad voor de rechtspraak op te richten. Wat de kwaliteit van het justitiële stelsel betreft, zijn er maatregelen gepland om de digitalisering van justitie, die momenteel nog voor verbetering vatbaar is, te stimuleren. Met name de beschikbaarheid van manieren om zaken aanhangig te maken, dagvaardingen te bezorgen en gerechtelijke procedures te volgen via het internet zou kunnen worden verbeterd. Daarnaast wordt een hervorming van het stelsel van rechtsbijstand besproken om bepaalde procedures te vereenvoudigen en het stelsel toegankelijk te maken voor meer burgers. De doeltreffendheid van de burgerlijke rechtspleging is consequent hoog, maar er zijn nog steeds gegevens nodig over de administratieve rechtspleging.

Luxemburg heeft het wettelijke en institutionele kader voor corruptiebestrijding grotendeels tot stand gebracht. Er is geen specifieke strategie of specifiek agentschap voor corruptiebestrijding en het ministerie van Justitie is verantwoordelijk voor de algemene beleidscoördinatie. Het institutionele kader om corruptie te voorkomen en te bestrijden is verdeeld over verschillende instanties. Corruptie wordt door het Openbaar Ministerie aangepakt uit het oogpunt van financiële en economische criminaliteit, terwijl de Rekenkamer het financiële beheer van de organen, autoriteiten en diensten van de staat controleert. Er zijn tekorten aan middelen voor het Openbaar Ministerie gemeld en de wervingsprocedure en de toewijzing van middelen worden momenteel geëvalueerd. Er wordt een sterkere nadruk gelegd op preventieve maatregelen zoals een ethische code en een gedragscode voor ministers en parlementsleden. Voorts zijn lobbywerk en “draaideurpraktijken” niet gereguleerd en is er geen nationaal lobbyregister opgezet.

De regulerende instantie voor audiovisuele media werkt onafhankelijk, hoewel er bezorgdheid bestaat over haar doeltreffendheid, met name gelet op de beperkte personele middelen en het grote aantal buitenlandse diensten met een licentie in het land. Alle in het Luxemburgse handelsregister ingeschreven entiteiten, waaronder mediabedrijven, moeten gedetailleerde informatie verstrekken over hun uiteindelijke begunstigen en dergelijke informatie openbaar toegankelijk maken. De wet inzake vrijheid van meningsuiting in de media waarborgt bescherming voor journalisten en het kader voor de bescherming van journalisten is over het algemeen robuust. Er zijn de afgelopen jaren geen bedreigingen tegen journalisten gemeld. Er bestaat enige bezorgdheid over vertragingen bij de behandeling van verzoeken om toegang tot documenten in het bezit van overheidsdiensten.

In het wetgevingsproces is voorzien in effectbeoordelingen en raadplegingen van belanghebbenden, en onafhankelijke autoriteiten spelen een belangrijke rol in het systeem van controles en waarborgen. Bij een afzonderlijke hervorming van de grondwet die op 15 mei 2020 werd goedgekeurd, werd de rol van het grondwettelijk hof versterkt en werd de situatie verholpen waarin wettelijke bepalingen die ongrondwettelijk waren verklaard, toch rechtsgevolgen bleven sorteren. Een andere voorgestelde hervorming waarover nog wordt gedebatteerd in het parlement, is bedoeld om de ombudsinstantie in de grondwet te verankeren, hetgeen deze instelling verder zou helpen versterken. Voorts wordt Luxemburg

beschouwd als een land met een open maatschappelijk middenveld, en recente initiatieven moeten dit klimaat verder stimuleren.

I. JUSTITIEEL STELSEL

Het justitiële stelsel omvat twee afzonderlijke soorten rechtbanken: de gewone rechtbanken, die bevoegd zijn voor civiele en strafzaken, en de administratieve rechtbanken, die belast zijn met de behandeling van bestuursrechtelijke zaken. Tot de gewone rechtbanken behoren drie vrederechters, twee districtsrechtbanken met algemene rechtsbevoegdheid, een hof van beroep en een hof van cassatie¹. De administratieve tak omvat een administratieve rechtbank in eerste aanleg en een administratieve rechtbank in tweede aanleg. Het grondwettelijk hof oordeelt of wetten verenigbaar zijn met de grondwet. Kandidaat-rechters worden gekozen door een comité dat uitsluitend uit rechters bestaat en worden vervolgens formeel benoemd door de uitvoerende macht². Voor posten bij het hooggerechtshof en bij de administratieve rechtbank in tweede aanleg moeten rechters door de uitvoerende macht worden benoemd op advies van respectievelijk het hooggerechtshof of de administratieve rechtbank. Het Openbaar Ministerie is onafhankelijk maar vervolging wordt ingesteld onder het gezag van de minister van Justitie. De twee ordes van advocaten zijn onafhankelijk en vertegenwoordigen in Luxemburg gevestigde advocaten.

Onafhankelijkheid

De perceptie van de onafhankelijkheid van het gerechtelijk apparaat is hoog. Volgens 74 % van de bevolking is de onafhankelijkheid van rechtbanken en rechters “tamelijk goed of zeer goed”, en 74 % van de ondernemingen is dezelfde mening toegedaan³. Hoewel de perceptie van de onafhankelijkheid van het gerechtelijk apparaat bij het grote publiek de afgelopen jaren constant is gebleven, is die bij ondernemingen sterker onderhevig aan schommelingen⁴.

Een geplande herziening van de grondwet zou nieuwe elementen introduceren om de onafhankelijkheid van het rechtsstelsel verder te versterken. Het rechtsstelsel omvat momenteel geen raad voor de rechtspraak. Op 5 mei 2020 werd een herziening van de grondwet voorgesteld om een dergelijke raad op te zetten, die bevoegd zou zijn om kandidaat-rechters voor te dragen voor alle posten, voordat zij formeel worden benoemd door de uitvoerende macht⁵. De raad zou voorts bevoegd zijn om tuchtzaken tegen rechters in te leiden⁶, advies te verstrekken over aangelegenheden in verband met het rechtsstelsel en ethische normen te ontwikkelen voor het gerechtelijk apparaat⁷. De raad zou bestaan uit negen leden: de voorzitter van het hooggerechtshof, de voorzitter van de administratieve rechtbank in tweede aanleg, de procureur-generaal, drie door hun ambtsgenoten gekozen rechters, twee vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld en de academische

¹ Er bestaan diverse andere rechtbanken met specifieke rechtsbevoegdheden.

² Rechters worden formeel benoemd door de groothertog.

³ Terwijl 13 % van het grote publiek en 16 % van de ondernemingen aangeeft de indruk te hebben dat de rechterlijke onafhankelijkheid “zeer goed” is en 61 % van het grote publiek en 58 % van de ondernemingen de onafhankelijkheid als “tamelijk goed” inschat, geeft slechts 9 % van het grote publiek en 5 % van de ondernemingen aan dat zij de rechterlijke onafhankelijkheid “tamelijk slecht of zeer slecht” achten. EU-scorebord voor justitie 2020, grafieken 44 en 46, Eurobarometer-enquête. De perceptie van de rechterlijke onafhankelijkheid is als volgt gerangschikt: zeer laag (minder dan 30 % van de respondenten beoordeelt de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht als redelijk goed en zeer goed); laag (30 tot 39 %), gemiddeld (40 tot 59 %), hoog (60 tot 75 %), zeer hoog (meer dan 75 %).

⁴ EU-scorebord voor justitie 2016, 2017, 2018, 2019, 2020.

⁵ Rechters worden formeel benoemd door de groothertog.

⁶ Deze bevoegdheid berust momenteel bij de procureur-generaal.

⁷ De Greco heeft tevens aanbevolen om de raad te betrekken bij tuchtrechtelijke beslissingen met betrekking tot openbare aanklagers, GRECO Fourth Evaluation Round — Evaluation report, aanbeveling xiv.

wereld⁸ en een advocaat⁹. De voorgestelde grondwetsherziening zal nog verder worden besproken in het parlement. Het is belangrijk dat in de definitieve versie van de beoogde hervorming rekening wordt gehouden met de relevante normen van de Raad van Europa.¹⁰ Voorts zou de onafhankelijkheid van rechters bij de voorgestelde grondwetsherziening uitdrukkelijk in de grondwet worden verankerd. Terwijl in de oorspronkelijke ontwerpversie was voorzien in de opname van de onafhankelijkheid van zowel de rechters als het Openbaar Ministerie¹¹, wordt in de recentste versie enkel gesproken over de onafhankelijkheid van rechters, wat bij sommige belanghebbenden tot bezorgdheid heeft geleid¹². Deze herziening zal eveneens nader worden besproken in het parlement.

De bevoegdheid van de minister van Justitie om instructies uit te vaardigen voor de vervolging in een bepaalde zaak wordt in de praktijk niet gebruikt en is gekoppeld aan waarborgen. Hoewel het Openbaar Ministerie onafhankelijk wordt geacht, wordt vervolging formeel ingesteld onder het gezag van de minister van Justitie. De minister is bevoegd om het Openbaar Ministerie instructies te geven om vervolging in te stellen in een individuele zaak, maar mag geen instructies geven om geen vervolging in te stellen. Indien er specifieke instructies worden gegeven om vervolging in te stellen, moeten die instructies met redenen worden omkleed en schriftelijk worden gegeven, en moeten de partijen bij de gerechtelijke procedure toegang hebben tot de instructies¹³. Bovendien lijkt het erop dat de bevoegdheid om specifieke instructies te geven in de praktijk niet wordt gebruikt. De bestaande wettelijke waarborgen lijken, in combinatie met de huidige praktijk, het risico voor de autonomie van het Openbaar Ministerie te beperken¹⁴.

Kwaliteit

De digitalisering van het rechtsstelsel is aan de gang. Er is nog ruimte voor verbetering wat de digitalisering van het rechtsstelsel betreft. Met name de verstrekking van informatie aan het grote publiek via het internet en de beschikbaarheid van elektronische middelen om zaken in te dienen, dagvaardingen te bezorgen en gerechtelijke procedures te volgen, zijn momenteel beperkt¹⁵. Hoewel de beslissingen van de meeste rechtbanken online kunnen worden geraadpleegd, worden gewoonlijk alleen baanbrekende zaken bekendgemaakt¹⁶. Om de digitalisering van het rechtsstelsel te stimuleren, is het project voor “papierloze justitie” (JUPAL) opgezet, dat erop gericht is het publiek meer informatie over het rechtsstelsel te verstrekken door een portaal op te zetten waar burgers in contact kunnen komen met

⁸ Aangewezen door het parlement.

⁹ Aangewezen door de twee ordes van advocaten.

¹⁰ Aanbeveling CM/Rec(2010)12 van Comité van Ministers van de Raad van Europa, punten 26-27.

¹¹ Advies van de Commissie van Venetië (CDL-AD(2019)003), punt 102.

¹² Informatie ontvangen in het kader van het landbezoek. Zie bijvoorbeeld ook: Groupement des Magistrats Luxembourgeois, Open brief aan de leden van het parlement, 2020.

¹³ Grafiek 55, EU-scorebord voor justitie 2020.

¹⁴ Aanbeveling Rec(2000)19 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa, punt 13, letter d): wanneer de overheid bevoegd is instructies uit te vaardigen voor de vervolging in een bepaalde zaak, moeten dergelijke instructies vergezeld gaan van passende waarborgen dat de transparantie en gelijkheid overeenkomstig de nationale wetgeving worden nageleefd. Zie voor de waarborgen punt 13 (onder d t/m e). Zie in de context van het Europees aanhoudingsbevel tevens: arrest van het Hof van Justitie van 27 mei 2019, OG (Parquet de Lubeck), gevoegde zaken C-508/18 en C-82/19 PPU, waarin het Hof oordeelde dat het begrip „uitvaardigende rechterlijke autoriteit” in de context van een dergelijk aanhoudingsbevel met het oog op vervolging aldus moet worden uitgelegd dat het geen betrekking heeft op de openbare ministeries van een lidstaat die het risico lopen dat zij in een individueel geval rechtstreeks of indirect worden aangestuurd door of instructies ontvangen van de uitvoerende macht.

¹⁵ Grafieken 22 en 27, EU-scorebord voor justitie 2020.

¹⁶ Grafiek 28, EU-scorebord voor justitie 2020.

advocaten, rechters en notarissen, en ervoor te zorgen dat meer rechterlijke beslissingen online worden bekendgemaakt. Het project zal naar verwachting voltooid zijn in 2026.

Er wordt gediscussieerd over een hervorming van het rechtsbijstandsstelsel. In het kader voor rechtsbijstand is momenteel uitsluitend voorzien in de mogelijkheid van volledige terugbetaling van de honoraria van advocaten en de gemaakte gerechtskosten, waarbij de drempel om in aanmerking te komen in een consumentenzaak onder de Eurostat-armoedegrens ligt¹⁷. In dat verband wordt momenteel gediscussieerd over een hervorming van het stelsel om de administratieve procedures te vereenvoudigen en ook gedeeltelijke rechtsbijstand te verlenen, indien aan bepaalde voorwaarden is voldaan. Een dergelijke hervorming zou bedoeld zijn om (gedeeltelijke) rechtsbijstand toegankelijk te maken voor een groter aantal burgers en zo de toegang tot de rechter te verbeteren.

Efficiëntie

Hoewel de rechtsbedeling in burgerlijke zaken over het algemeen efficiënt werkt, ontbreken bepaalde gegevens over de werking van de administratieve rechtspraak. De efficiëntie van de rechtsbedeling in burgerlijke zaken is consequent hoog, hoewel de procedures aanzienlijk langer duren in tweede en derde aanleg¹⁸. Het aantal aanhangige burgerlijke zaken is laag¹⁹, en een consequent afhandelingspercentage van ongeveer 100 % toont aan dat de burgerlijke rechtbanken de werklast effectief beheersen²⁰. Het ontbreekt evenwel aan gegevens over de duur van gerechtelijke procedures en het aantal aanhangige zaken in de administratieve rechtspraak²¹. Daardoor kan geen duidelijk overzicht worden verkregen van de algemene efficiëntie van het justitiële stelsel.

II. CORRUPTIEBESTRIJDING

Het institutionele kader om corruptie te voorkomen en te bestrijden is verdeeld over verschillende instanties. Het ministerie van Justitie is de belangrijkste instantie die belast is met de beleidscoördinatie en algemene corruptieaangelegenheden. Binnen het ministerie fungeert een intergouvernementeel comité, het comité voor corruptiepreventie, als raadgevend forum, dat het algemene nationale beleid ter bestrijding van corruptie ondersteunt. Hoewel er geen gespecialiseerde instantie voor de vervolging van corruptiezaken als dusdanig bestaat, heeft de afdeling Economie en Financiën van het Openbaar Ministerie specifieke bevoegdheden om strafzaken van economische en financiële aard te onderzoeken, waaronder ook corruptiezaken.

In de recentste corruptieperceptie-index van Transparency International scoorde Luxemburg 80/100, waarmee het in de Europese Unie op de vijfde plaats en wereldwijd op de negende plaats staat²². Hoewel 42 % van de respondenten van mening is dat corruptie wijdverspreid is (EU-gemiddelde 71 %), verklaarde slechts 6 % dat corruptie van invloed was op zijn of haar dagelijkse leven (EU-gemiddelde 26 %)²³. Bij de ondernemingen meent 26 % dat corruptie wijdverspreid is (EU-gemiddelde 63 %), en 41 % van de ondernemingen is

¹⁷ Grafiek 23, EU-scorebord voor justitie 2020.

¹⁸ EU-scorebord voor justitie 2016, 2017, 2018, 2019, 2020.

¹⁹ Grafiek 14, EU-scorebord voor justitie 2020.

²⁰ Grafiek 11, EU-scorebord voor justitie 2020.

²¹ Grafieken 5, 8, 9, 13 en 15, EU-scorebord voor justitie 2020. Vergelijkende gegevens over de efficiëntie van het justitiële stelsel worden verzameld door Cepej in het kader van het EU-scorebord voor justitie. Voor Luxemburg zijn deze specifieke gegevens niet voorhanden.

²² Transparency International, Country profile: Luxembourg.

²³ Special Eurobarometer 502 (2020).

ervan overtuigd dat corruptie een probleem vormt bij het zakendoen (EU-gemiddelde 37 %). Volgens 25 % van de mensen zijn er voldoende succesvolle vervolgingen om mensen van corrupte praktijken te weerhouden (EU-gemiddelde 36 %), terwijl 57 % van de ondernemingen meent dat personen en ondernemingen die worden betrapt op het omkopen van hooggeplaatste functionarissen een passende straf krijgen (EU-gemiddelde 31 %) ²⁴.

Een nationale strategie voor corruptiebestrijding ontbreekt. Het ministerie van Justitie is belast met de algemene beleidscoördinatie inzake corruptiebestrijding. Binnen het ministerie van Justitie fungeert het comité voor corruptiepreventie (COPRECO) als raadgevend forum dat maatregelen voorstelt om corruptie effectief te bestrijden op zowel nationaal als internationaal niveau. De follow-up van de activiteiten van COPRECO kan twee vormen aannemen: wetgeving of bewustmaking. Zo was de wetgeving inzake klokkenluiders van 2011 het resultaat van discussies binnen COPRECO. Het comité moet normaal gezien ten minste twee keer per jaar bijeenkomen. Er zijn echter geen openbare gegevens beschikbaar over de bijeenkomsten en/of jaarverslagen van het comité.

Het institutionele kader om corruptie te voorkomen en te bestrijden is verdeeld over verschillende instanties. Het betreft onder meer het ministerie van Justitie, de Rekenkamer, het Openbaar Ministerie en de politie. De bevoegdheden van de afdeling Economie en Financiën van het Openbaar Ministerie zijn toegespitst op het bestrijden van financiële criminaliteit in het algemeen en niet specifiek op corruptie. De financiële inlichtingendienst onderzoekt samen met de afdeling Economie en Financiën met corruptie verband houdende misdrijven die voortvloeien uit financiële misdrijven. Wat de middelen van het Openbaar Ministerie betreft, zijn het afgelopen jaar tekorten gemeld ²⁵. Problemen rond een gebrek aan middelen worden aangescherpt door het feit dat financiële misdrijven steeds complexer worden. In die context worden de wervingsprocedure en de toewijzing van middelen momenteel geëvalueerd ²⁶.

De Rekenkamer controleert het financiële beheer van de organen, instanties en diensten van de staat. Zij is eveneens gemachtigd om publiekrechtelijke rechtspersonen te controleren, voor zover zij niet onderworpen zijn aan andere bij wet vastgestelde financiële controles. Alle rechtspersonen die onder het publiekrecht vallen, evenals privaatrechtelijke natuurlijke en rechtspersonen die financiële bijstand ontvangen voor specifieke doeleinden, kunnen worden onderworpen aan het toezicht van de Rekenkamer om na te gaan of deze overheidsmiddelen doelgericht worden gebruikt. ²⁷ De Rekenkamer is tevens bevoegd ten aanzien van de financiering van politieke partijen ²⁸.

Er is wetgeving goedgekeurd met betrekking tot belangenconflicten en vermogensverklaringen voor leden van de regering en ambtenaren. Voor ministers geldt de gedragscode, evenals regels inzake vermogensverklaringen, het uitoefenen van management- of bestuursfuncties, het aanvaarden van geschenken en belangenverklaringen. De gedragscode werd ook positief beoordeeld door de Greco, die erop wees dat er nog ruimte voor verbetering was met betrekking tot de toezichtmechanismen, aangezien de code

²⁴ Flash Eurobarometer 482 (2019).

²⁵ Ministerie van Justitie (2019), Jaarlijks activiteitenverslag 2018, hoofdstuk 3.1, blz. 171.

²⁶ In het kader van ontwerpwet 7452 wordt werk gemaakt van de oprichting en organisatie van het bureau voor beheer en invordering van vermogensbestanddelen.

²⁷ Gewijzigde wet van 8 juni 1999 betreffende de organisatie van de Rekenkamer.

²⁸ Rekenkamer (2018), Activiteitenverslag 2018.

hoofdzakelijk zelfregulerend is²⁹. In 2018 is een ethische commissie opgericht. De ethische commissie heeft een raadgevende rol en geeft advies over de uitlegging van de gedragscode. Sinds de oprichting zijn er zes zaken aan de commissie voorgelegd. De brieven waarbij zaken aan de commissie worden voorgelegd, worden op de website van de overheid gepubliceerd, die ook een specifieke sectie bevat voor de adviezen van de ethische commissie, en worden derhalve openbaar gemaakt³⁰. Voor leden van het parlement geldt een gedragscode van 2014 inzake financiële belangen en belangenconflicten³¹. Eventuele onregelmatigheden met betrekking tot vermogensverklaringen van parlementsleden, die openbaar worden gemaakt, kunnen worden onderzocht op verzoek van de voorzitter van de Kamer of wanneer zij worden gemeld door burgers. Om de gedragscode voor leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers nader uit te werken, werd in 2018 een uitvoeringsinstrument aangenomen³². Luxemburg heeft ook een ethische code voor zijn politiedienst aangenomen in december 2019³³. De politiedienst heeft ook de ethische opleiding voor haar leden versterkt.

Lobbywerk en “draaideurpraktijken” zijn niet gereguleerd. De gedragscode voor ministers bevat regels inzake belangenconflicten, secundair werk en lidmaatschap van een raad van bestuur of het uitvoeren van een managementfunctie, maar geen van deze regels hebben betrekking op lobbywerk³⁴. Wat de regels betreffende lobbywerk voor leden van het parlement betreft, is in de ethische code voor parlementsleden³⁵ bepaald dat zij in het algemeen belang moeten handelen en dat interviews moeten gebeuren volgens de bepalingen van het reglement van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, waarin voorschriften zijn opgenomen inzake bezoeken ter plaatse, maar niet inzake onofficiële contacten of verslaggeving over activiteiten zoals vragen van de regering of werkzaamheden in onderzoekscommissies³⁶. Er bestaan verschillende regels ter voorkoming van belangenconflicten bij ambtenaren die voortvloeien uit het aanvaarden van geschenken of uit secundair werk. Deze regels zijn vastgelegd in hoofdstuk 5 van de ambtenarenwet, 1979. Er zijn echter geen bepalingen waarin wordt ingegaan op werk voor gewezen ambtenaren of op contacten met derden. Er zijn ook geen bepalingen om “draaideurpraktijken” bij ambtenaren aan te pakken. Er gelden wel enige bepalingen uit hoofde van de ethische code voor leden van de regering. In de context van de uitvoering van de vijfde evaluatieronde van de Greco werkt de regering momenteel aan nieuwe ethische regels voor ministers en hooggeplaatste ambtenaren met betrekking tot het uitoefenen van een nieuwe beroepsactiviteit na beëindiging van hun ambt. Welke vorm die regels zullen aannemen, moet nog worden bepaald.

Er is een nationaal actieplan voor 2019-2021 vastgesteld om de wetgeving inzake de toegang tot informatie te verbeteren. Dit actieplan is bedoeld om de beginselen van een open bestuur verder te bevorderen, in het bijzonder door de toegang tot informatie te verbeteren, burgerparticipatie te stimuleren en de hoogste normen inzake beroepsintegriteit in

²⁹ GRECO (2018), Fifth evaluation round — Evaluation report on Luxembourg on preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies.

³⁰ Luxemburgse regering, website van de Luxemburgse regering.

³¹ Kamer van Volksvertegenwoordigers (2019), Reglement van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, punt 20, blz. 6.

³² Dit gebeurde als follow-up van aanbeveling i, die de Greco had gegeven in haar evaluatieverslag van de vierde evaluatieronde. De Greco beschouwde de aanbeveling echter nog steeds als gedeeltelijk uitgevoerd. GRECO Fourth Evaluation Round – Second Interim Compliance Report, blz. 2-5.

³³ Follow-up van een aanbeveling van de vijfde evaluatieronde van de Greco.

³⁴ GRECO (2018), Fifth Evaluation Round — Evaluation Report, punten 66-69.

³⁵ Artikel 5, Reglement van de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

³⁶ Kamer van Volksvertegenwoordigers (2019), Reglement van de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

het ambtenarenapparaat te mainstreamen. Een van de resultaten van dit actieplan was de invoering van de wet van 14 september 2018 inzake een transparant en open bestuur, die het grote publiek het recht geeft op toegang tot documenten en voorziet in de oprichting van een onafhankelijke commissie om erop toe te zien dat dat recht wordt geëerbiedigd. Gezien de recente aanneming en brede werkingssfeer van de wet zullen toekomstige beslissingen van de commissie naar verwachting duidelijkheid scheppen over bepaalde punten, zoals de toepassing van uitzonderingen op of beperkingen van de toegang tot bepaalde documenten.

III. MEDIAPLURIFORMITEIT

Het rechtskader inzake mediapluriformiteit is gebaseerd op een reeks grondwettelijke en wettelijke waarborgen. De vrijheid van meningsuiting is uitdrukkelijk erkend in de grondwet en beschermd door de nationale wetgeving. De wet inzake elektronische media garandeert de financiële en bestuurlijke onafhankelijkheid van de regulerende instantie voor audiovisuele media³⁷.

De regulerende instantie voor audiovisuele mediadiensten is een onafhankelijk overheidsorgaan met eigen rechtspersoonlijkheid. De *Autorité Luxembourgeoise Indépendante de l'Audiovisuel* (ALIA) is belast met de het toezicht op de uitvoering van de wettelijke voorschriften inzake audiovisuele diensten en media. Haar toezichtsactiviteiten bestrijken traditionele televisie, diensten op aanvraag en nationale, regionale en lokale radiozenders³⁸. De onafhankelijkheid van de ALIA is formeel erkend in de wet inzake elektronische media³⁹, waarin meer in het bijzonder is bepaald dat de autoriteit financieel en bestuurlijk onafhankelijk is⁴⁰. Er is bezorgdheid geuit over de volledige onafhankelijkheid van deze regulerende instantie, met name wat haar benoemingsprocedure betreft, aangezien de regering uiteindelijk verantwoordelijk blijft voor de benoeming en het ontslag van de leden van de raad van bestuur en de directeur (na raadpleging van de raad)⁴¹. In dit verband moet er ook aan worden herinnerd dat de herziene richtlijn audiovisuele mediadiensten (AVMD-richtlijn) specifieke garanties biedt voor de onafhankelijkheid en doeltreffendheid van de nationale regulerende instanties voor de media.. De wet tot omzetting van de richtlijn werd tijdens de zomer van 2020 aan het parlement voorgelegd. De ALIA is een recente instelling, die in december 2013 werd opgericht. Het feit dat de regulerende instantie over beperkte middelen beschikt in verhouding tot het grote aantal audiovisuele mediadiensten met een licentie in het land⁴² wordt als een probleem gezien⁴³. De besluiten en adviezen van de ALIA zijn online beschikbaar⁴⁴.

De Luxemburgse persraad⁴⁵ is een bij wet ingesteld zelfregulerend orgaan⁴⁶. Hij bestaat uit een gelijk aantal uitgevers en journalisten. De leden worden aangesteld bij

³⁷ In 2020 bekleedt Luxemburg wereldwijd de 17^e plaats in de wereldindex voor persvrijheid van Verslaggevers zonder grenzen. Zie: <https://rsf.org/en/ranking>

³⁸ Onafhankelijke audiovisuele autoriteit van Luxemburg, website van de onafhankelijke audiovisuele autoriteit van Luxemburg.

³⁹ Wet van 27 juli 1991 inzake elektronische media.

⁴⁰ De herziene richtlijn audiovisuele mediadiensten (AVMD-richtlijn) bevat een reeks specifieke garanties voor de onafhankelijkheid en doeltreffendheid van de nationale regulerende instantie voor de media.

⁴¹ 2020 Media Pluralism Monitor.

⁴² Talrijke aanbieders van mediadiensten uit verschillende landen hebben een Luxemburgse licentie.

⁴³ Informatie ontvangen in het kader van het landbezoek.

⁴⁴ Onafhankelijke audiovisuele autoriteit van Luxemburg, website met besluiten en adviezen van de onafhankelijke audiovisuele autoriteit van Luxemburg.

⁴⁵ Luxemburgse persraad, website over de Luxemburgse persraad.

groothertogelijke verordening, op voordracht van de respectieve verenigingen. De persraad is belast met de uitgifte van professionele perskaarten en met de zelfregulering van het beroep. Hij heeft een gedragscode⁴⁷ gepubliceerd over de rechten en plichten van journalisten en uitgevers. De klachtencommissie van de persraad behandelt klachten over redactionele inhoud. Zij kan ook aanbevelingen doen en richtsnoeren uitgeven betreffende aangelegenheden die verband houden met de vrijheid van meningsuiting in de media of het werk van journalisten en uitgevers. De onafhankelijkheid van deze commissie is formeel erkend in de wet inzake elektronische media. Beslissingen van de klachtencommissie worden bekendgemaakt op de website van de raad.

Er is een rechtskader vastgesteld inzake de transparantie van media-eigendom. Een wet van 2019⁴⁸ schrijft voor dat alle in het Luxemburgse handelsregister ingeschreven entiteiten, waaronder mediabedrijven, gedetailleerde informatie moeten verstrekken over hun uiteindelijke begunstigden. De wet schrijft voor dat deze informatie publiek toegankelijk moet zijn. Wat de gedrukte media betreft, schrijft de wet voor dat de betrokken ondernemingen hun eigendomsstructuren uitsluitend hoeven bekend te maken wanneer één aandeelhouder meer dan 25 % van het kapitaal bezit, wat de transparantie van eigendom in deze sector beperkt. Voor audiovisuele mediadiensten publiceert de ALIA in haar jaarverslag een lijst van diensten die een licentie hebben in Luxemburg, zonder daarbij hun eigendomsstructuur te vermelden. Er wordt in dit verband aan herinnerd dat de herziene AVMD-richtlijn lidstaten aanmoedigt om wetgevende maatregelen te nemen die bepalen dat aanbieders van mediadiensten die onder hun bevoegdheid vallen, informatie over hun eigendomsstructuur, met inbegrip van de uiteindelijke begunstigden, toegankelijk moeten maken.

De regering levert een actieve bijdrage om de nieuwsmedia te ondersteunen. Er is geen wetgeving over de verspreiding van overheidsreclame naar mediakanalen, en er is evenmin volledige informatie over indirecte subsidies beschikbaar. De Media Pluralism Monitor (MPM) 2020 geeft evenwel aan dat deze reclame een belangrijke bron van inkomsten vormt voor heel wat uitgevers. In Luxemburg wordt de gedrukte pers ondersteund door een regeling voor overheidssteun⁴⁹ die bestaat uit een basisbedrag, dat hetzelfde is voor alle kranten die in aanmerking komen, en een evenredig bedrag dat wordt berekend op basis van het aantal pagina's. Onlinemediadiensten die aan de nodige criteria voldoen, krijgen een vast bedrag van 100 000 EUR toegewezen⁵⁰. Het totale bedrag van de verstrekte steun wordt jaarlijks bekendgemaakt. In 2019 werd 7,8 miljoen EUR toegekend aan nieuwsuitgevers. In mei 2020 kondigde de regering aan dat een buitengewone vergoeding voor de media zou worden opgezet in de context van de COVID-19-pandemie⁵¹. Voorts werd in juli 2020 door de Regeringsraad een hervorming van de steunregeling voor de pers goedgekeurd, die

⁴⁶ Gecoördineerde tekst van 30 april 2010 over de wet van 8 juni 2004 inzake de vrijheid van meningsuiting in de media.

⁴⁷ Luxemburgse persraad (2006), Ethische code.

⁴⁸ Wet van 13 januari 2019 houdende vaststelling van een register van uiteindelijke begunstigden.

⁴⁹ Luxemburgse regering, website over hulp voor de geschreven pers.

https://smc.gouvernement.lu/fr/service/medias/presse/Presse_ecrite.html

⁵⁰ Luxemburgse regering, website over hulp voor de online pers.

<https://smc.gouvernement.lu/fr/service/medias/presse/aide-a-la-presse.html>

⁵¹ Luxemburgse regering, website over uitzonderlijke vergoeding voor de media in het kader van de COVID-19-pandemie.

https://smc.gouvernement.lu/fr/actualites.gouvernement%2Bfr%2Bactualites%2Btoutes_actualites%2Bcommuniqués%2B2020%2B05-mai%2B07-indemnité-médias.html

momenteel het wetgevingsproces doorloopt. De nieuwe regeling zou technologieneutraal zijn en zowel voor gedrukte als voor onlinenieuwsmedia gelden.

Het kader voor de bescherming van journalisten is gebaseerd op een reeks grondwettelijke en wettelijke waarborgen. De wet inzake de vrijheid van meningsuiting in de media biedt meer in het bijzonder bescherming voor journalisten die in Luxemburg werken. Journalisten genieten wettelijke bescherming in geval van redactionele wijzigingen⁵², en ook journalistieke bronnen zijn goed beschermd. Op smaad kunnen onder meer gevangenisstraffen staan⁵³, maar strafrechtelijke vervolging van de media voor smaad komt zelden voor⁵⁴. In een zaak in 2018 (tijdens het onderzoek naar het incident met de zogeheten “Kamer-lekken”/“Parlements-lekken”), voerde de nationale vereniging van beroepsjournalisten aan dat strafrechtelijke onderzoeken een poging tot intimidatie vormden. Er zijn de afgelopen jaren geen meldingen gemaakt van bedreigingen tegen journalisten in Luxemburg, noch op het platform voor de bescherming van de journalistiek en de veiligheid van journalisten van de Raad van Europa, noch op Mapping Media Freedom.

Er bestaat een rechtskader om het recht op informatie te vrijwaren. Het recht op informatie werd in september 2018 in wetgeving vastgelegd⁵⁵. De wet waarborgt dat elke natuurlijke of rechtspersoon het recht heeft op toegang tot documenten in het bezit van overheidsinstanties. Wat de doeltreffendheid van de wet betreft, merkt de Luxemburgse vereniging van journalisten (ALJP) evenwel op dat er nog steeds gevallen zijn waarin informatie wordt verstrekt met een aanzienlijke vertraging die niet verenigbaar is met de aard van de journalistieke berichtgeving⁵⁶.

IV. ANDERE INSTITUTIONELE KWESTIES IN VERBAND MET CONTROLES EN WAARBORGEN

Luxemburg heeft een parlementair eenkamerstelsel⁵⁷, waarin wetsvoorstellen afkomstig kunnen zijn van de regering en van leden van het parlement. De Raad van State geeft een advies over wetsontwerpen, ongeacht of die door de regering of door leden van het parlement zijn voorgesteld. Het grondwettelijk hof ziet toe op de grondwettigheid van de wetgeving. Onafhankelijke instanties spelen een belangrijke rol in het systeem van controles en waarborgen.

Effectbeoordelingen en raadplegingen van belanghebbenden maken deel uit van het wetgevingsproces. Wetsvoorstellen van de regering worden aan een effectbeoordeling onderworpen alvorens zij aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers worden voorgelegd. Naargelang van het onderwerp, kan het wetsontwerp ook ter advies aan de economische en sociale raad worden voorgelegd, of aan een van de vijf gespecialiseerde beroepsorganisaties,

⁵² Hoofdstuk III van de wet 30 april 2010 over de wet van 8 juni 2004 inzake de vrijheid van meningsuiting in de media.

⁵³ https://cmpf.eui.eu/wp-content/uploads/2019/01/decriminalisation-of-defamation_Infographic.pdf

⁵⁴ MPM 2020 vermeldt de “zaak Lunghi”, waarin in 2019 drie personen zijn veroordeeld. Een andere recente rechtszaak betrof een zakenman die in drie landen klachten wegens smaad had ingediend tegen een journalist van het dagblad *Luxemburger Wort* en tegen de hoofdredacteur en directeur van het dagblad wegens de publicatie van een artikel waarin kritisch werd bericht over zijn zakelijke activiteiten. De aanklacht werd in Luxemburg in augustus 2019 ingetrokken.

⁵⁵ Wet van 14 september 2018 inzake een transparant en open bestuur.

⁵⁶ Interview met ALJP in Delano (2019), Freedom of information for press: “it’s really a necessity”.

⁵⁷ Het parlement bestaat uit de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

indien het betrekking heeft op een gebied waarvoor deze organisaties bevoegd zijn⁵⁸. Er kunnen ook openbare raadplegingen voor het grote publiek worden georganiseerd, die steeds vaker online plaatsvinden⁵⁹. Adviezen van de Raad van State en van de beroepsorganisaties en parlementaire procedures in de Kamer van Volksvertegenwoordigers kunnen zowel online als op papier worden geraadpleegd⁶⁰.

Als reactie op de COVID-19-pandemie werd de noodtoestand uitgeroepen. Op 18 maart 2020 werd de noodtoestand uitgeroepen, die zes dagen later werd verlengd. De noodtoestand, die is opgenomen in de grondwet⁶¹, stelt de regering in staat om gedurende beperkte tijd voor alle aangelegenheden passende, noodzakelijke en evenredige maatregelen te treffen. Bepaalde maatregelen met betrekking tot de COVID-19-pandemie werden tot eind september verlengd middels wetgeving die werd aangenomen na afloop van de noodtoestand op 24 juni 2020⁶².

Diverse onafhankelijke instanties spelen een essentiële rol in het waarborgen van de grondrechten. De nationale instelling voor de mensenrechten, de CCDH⁶³, heeft de “A-status” gekregen van Global Alliance of National Human Rights Institutions van de VN. Het adviesorgaan formuleert adviezen en aanbevelingen over aangelegenheden die verband houden met de mensenrechten, hetzij op eigen initiatief, hetzij op verzoek van de regering⁶⁴. De CCDH valt onder het gezag van de eerste minister, maar werkt in de praktijk onafhankelijk. De instelling maakt deel uit van een ruimere structuur van instellingen ter bescherming van de mensenrechten, waartoe ook de ombudsdienst, de ombudsdienst voor de rechten van het kind, de nationale commissie voor gegevensbescherming en het centrum voor gelijke kansen behoren. Om burgers vlotter toegang te geven tot instellingen die de mensenrechten beschermen, is de regering voornemens die instellingen samen onder te brengen in een Huis voor de mensenrechten.

Recente initiatieven moeten het maatschappelijk middenveld stimuleren. Luxemburg wordt beschouwd als een land met een open maatschappelijk middenveld⁶⁵, en recente inspanningen moeten het maatschappelijk middenveld verder stimuleren. De regering heeft recentelijk twee adviesorganen opgericht in het kader van het nationaal actieplan voor de uitvoering van het verdrag inzake de rechten van personen met een handicap 2019-2024, teneinde de samenwerking tussen het maatschappelijk middenveld en de regering te bevorderen door een forum voor discussie te bieden⁶⁶. Belanghebbenden zijn van mening dat het maatschappelijk middenveld verder zou kunnen worden verbeterd door privacywaarborgen op te nemen in de bestaande regels voor de registratie van verenigingen zonder winstoogmerk⁶⁷.

⁵⁸ Er bestaan vijf van dergelijke gespecialiseerde raadgevende organisaties.

⁵⁹ OESO (2019), *Indicators of regulatory policy and governance 2019*; Luxembourg, blz. 2.

⁶⁰ Gewijzigde wet van 14 september 2018 inzake een transparant en open bestuur.

⁶¹ Artikel 32, lid 4, van de Luxemburgse grondwet.

⁶² Het betreft voorschriften inzake bijeenkomsten en vergaderingen, alsook boeten voor bepaalde overtredingen van COVID-19-maatregelen.

⁶³ *Commission consultative des Droits de l'Homme*.

⁶⁴ Verordening van 26 mei 2000 tot oprichting van een adviescommissie voor mensenrechten.

⁶⁵ Zie de door CIVICUS gegeven beoordeling; de beoordelingen zijn op een schaal van vijf categorieën gedefinieerd als: open, gekrompen, belemmerd, onderdrukt en gesloten.

⁶⁶ Bijdrage van Luxemburg aan het verslag over de rechtsstaat 2020 en informatie ontvangen in het kader van het landbezoek.

⁶⁷ European Network of National Human Rights Institutions (2020), *The rule of law in the European Union: reports from national human rights institution*; informatie ontvangen in het kader van het landbezoek.

Bij een recente hervorming van de grondwet werden veranderingen ingevoerd met betrekking tot het systeem van controles en waarborgen. Bij een grondwetsherziening van 15 mei 2020 werden de effecten versterkt van beslissingen van het grondwettelijk hof om wettelijke bepalingen ongrondwettig te verklaren. Volgens de grondwet zouden dergelijke bepalingen geen rechtsgevolgen meer sorteren vanaf de dag volgend op de uitspraak van het grondwettelijk hof, tenzij het hof zelf een ander tijdsad vaststelt⁶⁸. Tevens is bepaald dat het hof de voorwaarden en beperkingen vaststelt van de werking van de beslissing inzake de gevolgen die de ongrondwettige bepalingen heeft gecreëerd. De grondwetsherziening verhelpt een situatie waarbij een wettelijke bepaling die ongrondwettig werd verklaard, toch nog rechtsgevolgen blijft sorteren. Voorts is er een grondwetsherziening voorgesteld waarbij de ombudsdienst in de tekst van de grondwet zelf zou worden verankerd⁶⁹. De herziening wordt momenteel nog besproken in het parlement. De verankering van de ombudsdienst op grondwettelijk niveau zou bijdragen tot de verdere versterking van deze instelling⁷⁰.

⁶⁸ Artikel 95ter van de Luxemburgse grondwet.

⁶⁹ Het voorstel voor een grondwetsherziening dateert van 15 mei 2009, maar de bepaling over de ombudsdienst is er later aan toegevoegd. Zij was opgenomen in de versie die op 6 juni 2018 ter advies naar de Commissie van Venetië is gestuurd.

⁷⁰ Raad van Europa: Advies van de Commissie van Venetië (CDL-AD(2019)005): de ombudsdienst als instelling, met inbegrip van haar mandaat, is gebaseerd op een gedegen rechtsgrondslag, bij voorkeur op grondwettelijk niveau, terwijl de kenmerken en functies ervan nader kunnen worden uitgewerkt op basis van de gewone wet.

Bijlage I: lijst van bronnen in alfabetische volgorde.*

* De lijst van de bijdragen die zijn ontvangen in het kader van de raadpleging voor het verslag over de rechtsstaat 2020 is te vinden op (COM-website).

Center for Media Pluralism and Media Freedom (2020), *2020 Media pluralism monitor*
<https://cmpf.eui.eu/media-pluralism-monitor/mpm-2020>

CIVICUS, *Monitor tracking civic space: Luxembourg*.
<https://monitor.civicus.org/country/luxembourg/>

Delano (2019), *Freedom of information for press: "it's really a necessity"*.
<https://delano.lu/d/detail/news/freedom-information-press-its-really-necessity/205336>

Directoraat-generaal Communicatie (2020), *Eurobarometer: Perceived independence of the national justice system in the EU among the general public*.

Directoraat-generaal Communicatie (2020), *Flash Eurobarometer 482: Businesses' attitudes towards corruption in the EU*.

Directoraat-generaal Communicatie (2020), *Special Eurobarometer 502: Corruption*.

Eurojust en Europees justitieel netwerk (2020), *Questionnaire on the CJEU's judgment in relation to the independence of issuing judicial authorities and effective judicial protection: Updated compilation of replies and certificates*.

European Network of National Human Rights Institutions (2020), *The rule of law in the European Union: reports from national human rights institutions*.

Europese Commissie (2016, 2017, 2018, 2019, 2020), *EU-scorebord voor justitie*.

Europese Commissie (2019), *Verslag van de Commissie aan het Europees Parlement en de Raad ter beoordeling van de mate waarin de lidstaten de noodzakelijke maatregelen hebben genomen om te voldoen aan Kaderbesluit 2003/568/JBZ van de Raad van 22 juli 2003 inzake de bestrijding van corruptie in de privésector*, COM(2019) 355 final.

Europese Commissie (2020), *Report on the implementation of Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and surrender procedures between Member States*.

GRECO (2013), *Fourth Evaluation Round — Evaluation Report on Luxembourg on corruption prevention in respect of members of Parliament, judges and prosecutors*.

GRECO (2017), *Fourth Evaluation Round — Second Compliance Report on Luxembourg on corruption prevention in respect of members of Parliament, judges and prosecutors*.

GRECO (2018), *Fifth Evaluation Round — Evaluation Report on Luxembourg on preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies*.

Groupement des Magistrats Luxembourgeois (2020), *Open brief aan de leden van het parlement*.

Hof van Justitie van de Europese Unie, arrest van 27 mei 2019 in gevoegde zaken OG, C-508/18 en PI, C-82/19 PPU.

Kamer van volksvertegenwoordigers (2019), *Reglement van de Kamer van Volksvertegenwoordigers*.
https://www.chd.lu/wps/wcm/connect/public/406a71a2-1082-4298-b7a0-dff4e3d61b8b/Reglement+CHD_11022020.pdf?MOD=AJPERES&ContentCache=NONE&CACHE=NONE&CVID=n0-deSF&CVID=n0-deSF

Luxemburger Wort (2018), *Huiszoeking bij Radio* 100.7.
<https://www.wort.lu/de/lokales/hausdurchsuchung-bei-radio-100-7-5afab949c1097cee25b895c1>

Luxemburgse persraad (2006), *Ethische code*. <http://www.press.lu/informations/deontologie/>

Luxemburgse persraad, website van de Luxemburgse persraad. <http://www.press.lu/>

Luxemburgse politie (2019), Ethische code. <https://police.public.lu/fr/publications/2019/code-deontologie-police.html>

Luxemburgse regering (2019), Open regeringspartnerschap — Nationaal actieplan 2019-2021 van Luxemburg. <https://sip.gouvernement.lu/en/partenariat-gouvernement-ouvert/pan-2019-2021.html>

Luxemburgse regering, website over de organisatie van justitie. <https://justice.public.lu/fr/organisation-justice.html>

Luxemburgse regering, website over hulp voor de geschreven pers. https://smc.gouvernement.lu/fr/service/medias/presse/Presse_ecrite.html

Luxemburgse regering, website over hulp voor de online pers. <https://smc.gouvernement.lu/fr/service/medias/presse/aide-a-la-presse.html>

Luxemburgse regering, website over uitzonderlijke vergoeding voor de media in het kader van de COVID-19. https://smc.gouvernement.lu/fr/actualites.gouvernement%2Bfr%2Bactualites%2Btoutes_actualites%2Bcommuniqués%2B2020%2B05-mai%2B07-indemnité-medias.html

Luxemburgse regering, website van de Luxemburgse regering. <https://gouvernement.lu/fr/systeme-politique/gouvernement.html>

Ministerie van Justitie (2019), Jaarlijks activiteitenverslag 2018. <https://gouvernement.lu/dam-assets/fr/publications/rapport-activite/minist-justice/2018-rapport-activite-mjust/2018-rapport-activite-mjust.pdf>

OESO (2019), *Indicators of regulatory policy and governance 2019: Luxembourg*.

Onafhankelijke audiovisuele autoriteit van Luxemburg, website met besluiten en adviezen van de onafhankelijke audiovisuele autoriteit van Luxemburg. <https://www.alia.lu/fr/espace-juridique/avis>

Onafhankelijke audiovisuele autoriteit van Luxemburg, website van de onafhankelijke audiovisuele autoriteit van Luxemburg. <https://www.alia.lu/fr/>

Raad van de Europese Unie (1995), *Akte van de Raad van 26 juli 1995 tot vaststelling van de Overeenkomst aangaande de bescherming van de financiële belangen van de Europese Gemeenschappen*, PB C 316 van 27.11.1995, blz. 48.

Raad van de Europese Unie (2003), *Kaderbesluit 2003/568/JBZ van de Raad van 22 juli 2003 inzake de bestrijding van corruptie in de privésector*, PB L 192 van 31.7.2003, blz. 54.

Raad van Europa (1999), *Criminal law convention on corruption*.

Raad van Europa: Comité van Ministers (2000), *Recommendation Rec(2000)19 of the Committee of Ministers to member states on the role of public prosecution in the criminal justice system*.

Raad van Europa: Commissie van Venetië (2019), *Luxembourg — Opinion on the proposed revision of the Constitution* (CDL-AD(2019)003).

Raad van Europa: Commissie van Venetië (2019), *Principles on the protection and promotion of the Ombudsman institution (the Venice principles)* (CDL-AD(2019)005).

Rekenkamer (2018), Activiteitenverslag 2018. <https://cour-des-comptes.public.lu/dam-assets/fr/rapports/rapport-activites/Rapport-d-activite-2018.pdf>

RTL (2018), Korte huiszoeking bij Radio 100.7 — documenten reeds gewist. <https://www.rtl.lu/news/national/a/1180001.html>

Transparency International, *Country profile: Luxembourg*. <https://www.transparency.org/en/countries/luxembourg>

Virtueel landbezoek aan Luxemburg in het kader van het verslag over de rechtsstaat 2020.

Bijlage II: landbezoek aan Luxemburg

De diensten van de Commissie hebben in mei en juni 2020 virtuele vergaderingen gehouden met:

- Adviescommissie inzake de mensenrechten
- ALIA, de regulerende instantie voor de audiovisuele media
- Commissie voor de toegang tot documenten
- COPRECO, de commissie voor corruptiepreventie
- Ethische Commissie
- Groep van Luxemburgse magistraten
- Hooggerechtshof
- Ministerie van Buitenlandse en Europese Zaken
- Ministerie van Justitie
- Openbaar Ministerie
- Persraad
- StopCorrupt
- Vereniging van beroepsjournalisten

* De Commissie heeft tijdens een aantal horizontale vergaderingen ook de volgende organisaties ontmoet:

- Amnesty International
- Civil Liberties Union for Europe
- Civil Society Europe
- Conference of European Churches
- EuroCommerce
- European Center for Not-for-Profit Law
- European Centre for Press and Media Freedom
- European Civic Forum
- Free Press Unlimited
- Front Line Defenders
- ILGA-Europe
- International Commission of Jurists
- International Federation for Human Rights
- International Press Institute
- Lifelong learning Platform
- Open Society Justice Initiative/Open Society European Policy Institute
- Reporters without Borders
- Transparency International EU